

N. IORGA



MOARTEA LUI ALEXANDRU

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE



BUCUREȘTI

1939

N. IORGA



MOARTEA LUI ALEXANDRU

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE



BUCUREȘTI

1939

<https://biblioteca-digitala.ro>

P E R S O N A G I I L E

ALEXANDRU

ROXANA

GELLA

ARISTOTELE

KLEITOS

GRECUL

O PRIETENĂ

UN VRACIU

UN CĂPITAN

CĂPETENIA STRĂJERILOR

PREOȚI, SFETNICI,

PĂZITORI REGALI, OSTAȘI,

STRĂJERI, PAZNICI,

ROBI ȘI ROABE PERSANE.

ACTUL I-iu

Lagăr macedonean lângă Babilon.

Scena I-iu.

UN OSTAȘ.

Tu ce-ai făcut?

AL DOILEA OSTAȘ.

Nimica. Am prins pe garduri vrăbii,
Și de-ar fi de-ale noastre... Dar ce hâde făpturi,
Ca tot ce se găsește pe-aici, între sălbateci,
Și m'am jucat cu rișca....

ÎNȚĂIUL.

Iar eu am căutat
Să văd de se găsește în râu vre-un fel de pește.

AL DOILEA.

Și ce-ai găsit?

ÎNȚĂIUL.

Un pește? O, Doamne ce mai râu!
Curg undele incete și pline de noroaie,
Trec luntrile greoaie și sperie orice
Curată vietate. Iar peștii lor, doar dânșii
Să-și mănce hrana asta! Și, când stau de gândesc
La apele de munte ce curg la noi acasă
Și duc cu ele vântul din muntele pustiu...

AL DOILEA.

La Strymonul cu unda ca lacrima de clară...

ÎNTĂIUL.

La iușile izvoare ce scapără din stânci...

AL DOILEA.

La lacurile 'n munte, oglindă luminoasă...

ÎNTĂIUL.

La stânele în care eram și noi ciobani...

AL DOILEA.

O, nu-mi vorbi de stâna pe care-am părăsit-o
Și nu mă voiu întoarce mioarele să-mi mulg
Și să doinesc din fluier iubirea mea cea moartă...

ÎNTĂIUL.

Aici ciobanii stepei de praf fără sfârșit
Își fac o datorie de sclavi când mână turma
Și gândul li-i la plată...

AL DOILEA.

Ori și la lovituri.
Au spate 'nsângerate de biciul domnului,
Ce-adesea îi lovește și 'n față, nemilos.
Cum aş întoarce 'ntr'însul ciomagul meu de paznic!

ÎNTĂIUL.

Ia vezi... Aici pedepse grozave s'au rostit
Asupra orișicării porniri de 'mpotrivire
La ordinele care se las' asupra lor.
Îmi spun că au o lege bătrână ce-osândește
Mai rău decât la moarte, la hăde schingiui:

Nu vezi pe drum atâția cu ochii scoși, cu mâna
 Și cu piciorul lipsă : ei se târăsc huliți
 De cei cari și mâne-or păți asemenea...

AL DOILEA.

Și nu se-aude 'n aier un cântec. Trec ca muți
 Și oile sărmene abia de mai cutează
 Să-și mai îngâne mersul cu behăitul lor...

ÎNTĂIUL.

Și muți li sânt ostașii ce mai sânt în ființă!...
 Tu-ți mai aduci aminte de Issos : ce războiu!

AL DOILEA.

O da, stătea mulțimea nemăsurat de mare
 Și 'n frunte împăratul, în haine femeiești...

ÎNTĂIUL.

Dar rochiile toate în aur greu țesute...

AL DOILEA.

În aur... Ce mai pradă am luat eu când i-am smuls
 Hlamida strălucită ca soarele 'n amiază...
 Bucată cu bucată o am vândut la cei
 Ce se 'mbulziau să aibă bucăți miraculoase,
 Ce-s bune și de boală și bune de noroc...

ÎNTĂIUL.

O, ce popor nevolnic : vrăjiți și vrăjitori !
 Aici e *vraja* 'n aier : răsuflă din pustie,
 Călătorește 'n vântul ce vine-adormitor
 Și trezitor de vise nebune și bolnăve.
 Vrăjește luna plină din cerul cel adânc
 Și negru ca păcatul... Vrăjește soarele,

Cel ce nu curățește ca sfântul de la noi..
 Ispite și blăstămuri în pâine sânt și 'n apă..
 Ferește-te de ochii ce-asupra-ți se opresc :
 Cu ei nenorocire și moarte se vrăjește.

AL DOILEA.

Da, da, trăim supt vrajă. Ferește-te de ea !

ÎNTĂIUL.

Un alt mijlòc nu este decât să 'ntrăm în luptă !
 Ea curăță și 'nalță : ne dă nouă 'napoi.
 Încunjurimea asta ni sapă toată vлага.
 Spre a scăpa de dânsa, din nou să îndreptăm
 La nouă biruință aceste sfinte steaguri.
 O, zei ai țării noastre, feriți-ne de cei
 Ce sânt în pacea moartă vrăjmași oricărui suflet !
 Ni-i sete de viața pe care-o am avut..
 Și să răsune 'n in tristul văzduh al robilor,
 Ce stau smeriți, cu fața plecată la pământ,
 Puternica strigare a chiotului nostru !
(Se ridică un chiot puternic.)

Scena a II-a.

ACEIAȘI. PĂZITORII REGALI. PREOȚI.

PĂZITORII REGALI.

Săriți ! Se pregătește răscoală și omor !
 Acești nebuni stau, parcă, gătiți de 'ncăierare..

UN SOLDAT.

Ascultă... Ce vorbește acest Grec păcătos ?
 Că doar nu e prilejul să ne gătim de lupte,
 De ținta voinicească pe câmpul de războiu,
 Cu dâșii cari cată victoria de-a gata
 Și-apoi o strigă 'n lume că este fapta lor ?

ALT SOLDAT.

Cu-astfel de oameni nu ai de ce să te mai tulburi.
 Eu cred că zice-atâta : c'aici e vinul bun
 Și poamele la soare se coc mai de cu vreme,
 Că proștii de-Asiatici se lasă câștigați
 De vorbele în care poporul lor e meșter...

PĂZITORUL.

În numele celui ce e domn peste noi
 Și-ai cărui robi cu toții sântem...

UN SOLDAT.

Răsping jignirea !

Tu poți fi rob, de-o cere un suflet umilit
 De slugă 'ngenunchiată, dar eu nu sânt o slugă,
 Trăiește 'n mine toată mândria de ostaș,
 Și 'n cel ce mă trimete 'n robie dau cu spada...

PĂZITORUL.

Eu nu mă tem de-un barbar ce nu știe gusta
 Cum trebuie nici însăși frumoasa libertate.
 Ea nu e de-o potrivă cu anarhice mișcări.
 La voi în munți cu-aceste porniri, și nu aice !...
(mare emoție între ostași.)

UN OSTAȘ.

În munții noștri nu e porunca nimănui,
 Ci-atât : acel ce crede 'ntr'un domn de vitejie
 De el se alipește și luptă credincios
 Supt steagul lui și până în ceasul cel din urmă.
 În lături tu acela ce 'n fața mea cutezi
 S'arunci insulta care eu ți-o întorc în față !

GLASURI.

Aşa, aşa... Destule jigniri am suferit
De la aceia cari nu pot să stea 'mpotrivă
Spre-a face să dispară afrontul ce-am primit...

ALTE GLASURI.

Decât astfël de viață mai bine e războiul
Ce-a fost oprit de-atâta timp — și a ruginit
În teaca 'nțepenită de lene sabia.
Putem porni cu toții: destul ne-am odihnit!

ALTE GLASURI.

Da, da, ni-i lumea 'ntreagă deschisă...

ALTE GLASURI.

Până 'n margini...

ALTE GLASURI.

Dar noi avem putere să rupem în avânt
Și marginile inesei a' lumii cunoscute:
Nici însuși Oceanul nu ne va 'mpiedeca
De a vădi ce zace în piepturile noastre.

UN OSTAȘ (*către păzitori, cari se retrag*).

Vă dați în lături, gloată nemernică... Fugiți...
Nu-i nimenea destoinic în cale să li steie?

UN OSTAȘ.

Loviți în ei!... Tovarăși nu sânt... Nu i-am văzut
În ceasul încercării... Am fost tot noi, cei singuri:
Întreaga biruință o cerem pentru noi.
Grecimea asta nu e de viață vrednică...
Să se întoarcă iarăși la vetre!... Nu-i aici

Un loc pentru aceia ce-aduc cu ei pândirea
Din umbră, viclenia de șerpi ce se târăsc,
Și, când își simt în spate puterea, aroganța...

UN CĂPITAN (*se suie pe colindă*).

Tăcere!... Nu vă vine porunca de la cei
Veniți ca la pomană în luptele străine,
Pe cari cu dreptate-i răspingeți...

GLASURI.

Nu-i voim!

UN CĂPITAN.

De dâșii nu vă pese, dar iată vă vorbește
Un om pe care veșnic în frunte l-ați avut...

GLASURI.

Da, da, în ceasuri grele ni-ai fost tu călăuză,
Prin pilda ta puterea în vine ni-a crescut
Te vrem pe tine duce-al isprăvilor de mâne...

UN CĂPITAN.

Nu, nu, nu-i vorba de-astea. Ci numai de atât :
Ca să găseasc' un capăt această mucezure
În bălțile 'mputite-a' pământului de robi...
Doar nu vom prinde 'n lutul cel galben rădăcină,
Când apele se 'ndreaptă spre liberele mări
Și când din depărtare vrăjesc tot nouă țermuri...

GLASURI.

Spre noua cucerire de-acum să ne-avântăm !...

GLASURI.

Să vâjâie în aier din nou balaurul,

Cu gura lui deschisă să 'nghită pe orice
Vrăjmaș ar fi să cate a ne opri în cale...

UN CĂPITAN.

Atunci eu văd în față-mi nu doar câțiva ostași
Ce umblă după visuri de luptă și de pradă,
Ci este adunarea poporului întreg...
Așa cum noi acasă avem obișnuința...

GLASURI.

O da, e adunarea chemat' a hotări
Orice și peste care nu e altă putere
Nici pe pământ aice și nici la zei în cer.

UN CĂPITAN.

Ci eu vă 'ntreb atuncea, în ceas de hotărîre,
Cu toată deslușirea : pornim ori nu pornim?

GLASURI.

Să mergem tot spre soare-răsare, și, de sigur,
Tot sfântul nostru soare, părintele cel bun,
Ne va mîna prin șesuri și prin pustii, prin munte
— Și oare este munte ce ne-ar putea speria,
Pe noi veniți din stîncă moșiei Pindului? —,
Și 'n razele lui iarăși vom fi învingători...
Războiu, războiu cu orice preț ! Noi voim războiul.

UN CĂPITAN.

Atunci, printr'o voință mai tare decât noi,
A zeilor de-acasă și a strămoșilor,
Ce stau în orice clipă, vii încă, după noi,
Ni strângem cingătoarea și prindem fieru'n mână.
Se zbate'n nerăbdare la coapsă sabia...

(Strigătul de : războiu se tot întinde).

UN GLAS.

Dar cine se îndreaptă spre noi, venind din fund?

UN ALTUL.

Cu hainele lor albe ai zice că-i o ceată
De babe...

UN AL TREILEA

De-ar fi fete, mai sprintene ar fi
Și pasul lor mai iute s'ar fi pornit încoace...

UN AL PATRULEA.

Ei merg cu pasul care li-l știm la ruga lor.
Și țin în mână prapuri, ca la o 'nmormântare...

UN AL CINCILEA.

Atunci îngroape-și morții, căci noi sântem doar vii !..

PRIMUL GLAS.

Întinde tu urechea: ai zice că-i un cântec...

AL DOILEA.

Vor fi cântări... Dar cântec cum e al nostru nu-i...
O, cântecul de-acasă ce dulce ne îmbie !

AL TREILEA.

De sigur duc la groapă pe unul din ai lor...

AL PATRULEA.

Ci lasă-i să și treacă... Nu-i bine ca, atunci
Când gata ești de-o luptă precum a noastră e,
Să fii stropit cu astfel de lucruri necurate...
De ei nenorocirea se ține, și-o întind...
Pierdură basileul, moșteanul lor de veacuri,
Și țara lor ajunse în halul de acum...

Opinca noastră este stăpână în palate.
Ar fi în stare soarta cea rea și peste noi
S'o facă să domine...

CĂPITANUL

Vă dați cu toți 'n lături?
Profană-i procesiunea: feriți-vă de ea!
(*Se dau înlături. Procesiunea se oprește în fața lor.*)

UN GLAS.

Dar uite că ei înșii alaiul și-l opriră...

ALT GLAS.

S'ar zice că ei rostul și-l caută la noi,
Că au vre o chemare să ni-o comunice,
Dar nu voim. Cu Grecii destul ne-am socotit,
Atâta mai rămâne: să dăm o ascultare
Ce nu li se cuvine străinilor invinși,
Acestor robi de cari ni e într'una silă,
Cu cari nici în vorbă nu ne vom potrivi,
Căci anii mulți vor trece și nici ei n'or pricepe
Elenica vorbire cu care ne-am deprins
Alături de cuvântul cel sacru-al limbii noastre,
Și nici, — ce grozăvie ar fi, când am uita
De însăși cinstea noastră, și-am trece la o limbă
Ca asta! —, nici noi astfel ca dânșii n'om vorbi...
Ascultă ce cântare înalță către ceruri...

(*Preoții încep o rugăciune, după ce acela face
un gest de înlăturare.*)

Baal-Zebul... O, Babel... Marduc... Baal Zebul!

UN OSTAȘ

Din ce îngână numai atâta se pricepe:
Că vrajă se desface din vorbele ce spun...

UN ALTUL

Pe minte mi se lasă așa ca o povară...

UN AL TREILEA

Aș vrea să fug, și parcă picioarele mă țin...

UN AL PATRULEA

Ori n'om mai fi noi oare tot cei de pân'acuma?..

CĂPITANUL

Puterea mea slăbește... Nici numele nu-mi știu...
Acești zei ai profanei religii mă 'mbată.
Ce vor ei oare? Veșnic aici să rămânem
Spre-a fi de pază țării ce nu este a noastră?..

• UN OSTAȘ

Ei au cu dânșii totul: și soarele din cer
Nu mai e zeul nostru, cel bun și limpede,
Din ape se desface un abur vrăjitor
Și din pământ se pare că vine o putere
Mai tare decât toată voința ce-am avut
De a scăpa din aste pustiuri blăstămate:
Am biruit pe oameni, dar lucrurile, nu!
Căci vraja stă în ele: în lucrurile-acestea...

UN ALTUL

Ei ne-au înfipt, și nimeni nu poate ajuta
Pe cei cari prin dèmoni au fost robiți nemernic...

UN PREOT

Să ne rugăm la zeii de-acasă...

UN OSTAȘ

Ce folos!

Ei sânt legați de locul altarelor străbune:

Nu este zeu pe lume atât de minunat,
 Incât de el s'asculte deplin și altă țară.
 Pân' n'am ajuns aice, noi toți n'am înțeles
 Ce neasămănată putere e pământul!

UN ALT OSTAȘ.

Nu, nu, ei stau acasă, bătrânii noștri zei;
 La dâșii plâng aceia pe cari niciodată
 – Căci viața ni se trece aici între străini –,
 Nu-i vom vedea: plâng frații și fiii, mamele,
 Soțiile iubite, bătrânii, dar aici
 Nu sânt... Nu sânt, și astfel nu mai avem pe nimeni...

UN AL TREILEA OSTAȘ.

Dar noi uităm de domnul cu care am venit
 Și care biruința de-atâtea ori ni-a dat-o.
 Da, noi uităm pe-al nostru viteaz între viteji...
 Pe-acela care-acolo sus e stăpân al lumii...
 Cătam o călăuză spre noile minuni,
 Dar el, cel de acolo, să ne mai ducă poate
 El singur, Alexandru... Da, el...

(strigăte :)

O, Alexandre !

(Din fund se aud Grecii.)

O, hegemon al nostru, o, basileus, despota !

(Din grupul preoților alt strigăt.)

Alexandros...

(Ingenunche.)

UN OSTAȘ.

O, s'a sfârșit... Al lor e însuși Alexandru !

GLASURI.

Nu, nu ! Noi de la dâșii îl vom recuceri....

ACTUL al II-lea

O sală de strajă în palatul regal din Babilon.

Scena I-iu.

OSTAȘI.

UN OSTAȘ.

Cu orice preț, și-al vieții chiar, el va fi al nostru.
Doar n'am lăsat acasă tot ce ni-a fost mai drag —,
Și poate niciodată nu ne-om întoarce-acolo —,
Nu ne-am purtat pe Marea cea Mare 'n Răsărit,
N'am biruit furtuna stărnită să ne-oprească,
Și apele pornite sălbatec în spre noi
De duhurile rele ale păgânilor,
Ce-și apără moșia cu arme de mișei,
Și 'n luptele cu dușmani n'am smuls noi biruința,
Lăsând pe câmpii jalnici din noi pe cei mai buni,
N'am pus pe Alexandru în scaunul de rege,
Ca să ajungem astăzi să 'ngenunchem supt biciu.

ALT OSTAȘ.

De noi, aceia cari am frânt a lor cerbice
Și am umplut câmpia de morți și de fugari,
De noi, ce-am fost în stare pe însuși al lor rege,
Pe cel care la nume e unul cu Dariu,
Stăpânul vechiu al țării grecești și-apoi învinsul
Elenicei răspingeri a domnului străin,
De noi, cari povestea istorie-o făcurăm,

Să-și râdă cel din urmă eunuc urât și laș...
 Nu, nu, noi din robia în care el ajuns-a
 L-om face iar să fie aceia ce a fost
 Și vom reda eroul tradiției străbune....

AL TREILEA OSTAȘ.

E greu să smulgi din vraja de care-a fost cuprins
 Pe cel care 'n căderea lui însuși se complace.
 Nu-i mort oare-Alexandru de când noi nu-l vedem,
 De când e 'nchis în fundul acestor vechi lăcașuri
 În care muceziră cu anii vechii regi,
 În fumul de tămâie și 'n sunet de teorbe?

AL PATRULEA OSTAȘ.

Sânt morți ce nu se scoală din fundul gropii lor:
 Acei ce datoria întreag' au împlinit-o
 Sau cei cari fugiră de orice datorii.
 Dar domnul nostru nu e de-acei ce zac cu zile.
 Ostaș bătrân, la Pella eu l-am văzut crescând,
 Sălbatec fiu de rege cumplit, cu sânge iute.
 În jurul lui atâtea ispite se foiau,
 Cu farmece atâtea măiestre vrăjitoare
 Au vrut să-l ispitească de la chemarea lui.
 Săltau icoane mândre supt ochii lui cei tineri.
 El se părea că poate să cadă; îl vedeai
 Că mânilor-și întinde spre ăstfel de năluce,
 Apoi acel ce 'ntr'însul e zeu neîndoit
 Se scutură de toată această 'nvăluire
 Și, la o vânătoare de urși și de mistreți,
 Puindu-și viața însăși în joc, e iarăși omul
 Menit să 'nchege lumea la semnul mâinii lui...
 Nu e sfârșit în racla de aur și mătăasă
 Acel care în leagăn de lemn gol s'a născut
 Și-a fost purtat veșmântul țaranului din munte...

ALT OSTAS.

Aşa e, de-o potrivă cu-ai noştri toţi a fost,
Dar este oare-un mijloc din el un om să facem?

UN SFETNIC.

Eu cred că acest mijloc puternic l-am găsit.
El, ca stăpân de oaste, de noi n'o să asculte.
E mândru, şi mândria n'o pune 'n locul ei,
Şi mai ales de-atuncea de când îi stau nainte
Genunchile plecate şi capul spre pământ
Al celor cari viaţa ca robi şi-o începură
Şi numai în robie pot duce traiul lor.
Ni l-au schimbat, cu totul lui tot, închinătorii.
Dar cel care odată i-a fost învăţător
Şi i-a vorbit nu numai de-acei viteji din cântec
Pe cari-i proslăveşte legenda vremilor,
Eroi pe cari lumea şi-i cere înapoi,
Ci şi de o chemare ce viaţa o domină.
Căci nu e rostul lumii închis cu totu 'n ea.
Aristotele însuşi cu noi a mers, şi este
Cu cărţile şi gândul aici la noi..

UN OSTAŞ.

O, da.

Îl văd la ceas de noapte fereasta cum deschide
Şi caută în stele a' lumii îndreptări..

ALT OSTAŞ.

Ades văzui în cale pe omul de-o statură
Măruntă, şi pe dânsul cu-o haină de nimic,
Cătând pe câmp să afle atâtea rare ierburi
Ori şi pe jos cu botul scurmând spre a găsi
Metalele ascunse în ganga 'nşelătoare.
Dar ce-ar putea s'aducă un astfel de biet om
Ce tremură de-un câne ce i-a ieşit în cale,

De-o umbră ce se lasă subit asupra lui,
Când vorba e un rege a-l face să învie
Și pe un ostaș să-l cheme din nou pentru războiu?..

SFETNICUL.

Puteri uriașe 'n mîntea lui mare stau ascunse:
Noi nu știm decât doară erou 'ncununat,
Invingătorul care o lume-o înspăimîntă.
El vede tot copilul ce i-a fost dat în samă
Și căruia-i vorbește cu glas sfătuitoare,
Dar știe și porunca să-i dea când e nevoie.
Și marele-Alexandru, uitând de ce-a ajuns,
Se pleacă înaintea moșneagului acestui
Și i se 'ndoaie voia cea tare a lui...

UN OSTAȘ.

Și-atunci?

SFETNICUL.

Atunci eu cred că-i bine și noi, la ceas de grijă,
Când stăm o hotărâre ca asta s'o luăm,
Să-i punem întrebarea: ce trebuie să facem.
Îl vezi (*se uită pe fereastă*): și-acuma calea și-o
poartă pe aici....

GLASURI.

Să vie!

SFETNICUL.

Eu atuncea alerg să-l prind din urmă...

UN OSTAȘ.

Mai știi! Ciudată-i lumea: pe-un om frumos, voinic
Și plin de o voință a tot puternică
De-ajuns ar fi ca mâna frumoaselor femei
Așa ușor din fugă c'un zimbet să-l atingă

Și marele Heracle va țese la războiu
 Cu sclavele 'mpreună. De ce n'ar fi în stare
 S'aducă filosoful de care noi ni-am răs,
 Așa cum știe omul deprins doar să se lupte,
 Când l-am văzut nevolnic, sfios și cerșitor,
 O astfel de minune și să ne mântuiască?...
 Dar iată-l, el sosește: surâsul vi-l opriți,
 Căci nu jignindu-l gata-i să vie el cu sfatul.

Scena a II-a.

ACEIAȘI, ARISTOTELE, GLASURI.

ARISTOTELE.

La cei ce viața dreaptă și sfântă duc, salut!

UN OSTAȘ CĂTRE ALTUL.

Noi ce-am putea răspunde? Sântem puțini la număr
 Acei a căror viață ar fi precum vrea el,
 Dar fie!, mulțămită și de la noi primească!

(*către Aristotele.*)

Acelui care toate le știe ne 'nchinăm!

ALT OSTAȘ.

Și de la el vrem sfatul cel care mântuie!

ARISTOTELE.

Nu este sfat să poată el însuși mântui,
 Ci el trezește numai acea înțelepciune
 Ce zace 'n așteptare chiar la cei mai nebuni...

UN OSTAȘ.

La noi nebuni găsi-vei destui, o înțelepte...

ARISTOTELE.

Mă pot privi pe mine, dar eu nu-i pot privi.

E drept că 'n orice lucru de apă razele
De soare pot să facă o raz'a tresări,
Dar țerna îngroșată de raze se îngroașă
Mai tare și refuză oricare rod al ei...

SFETNICUL.

O-așa de mare minte cum este-a ta nu poate
Să ție nicio samă de ce spun, doar glumind,
Ostașii tineri cari de mult nu-și au de lucru.

ARISTOTELE.

Ei n'au de lucru? Însă în orișicare om,
De-ar fi a se întrece cu zeii, tot se află
Ceva care să poată a da gândului său
De lucru, chiar și dac'ar trăi de ani o sută...

SFETNICUL.

Așa e când gândirea ni se va fi deprins
Să caute comoara ce 'n noi închis' o ducem
Și care de atâtea ori trece în abis
Și fără să se-atingă de ea acel ce-o are.
Dar ei, ostașii mândri ai Grecului pământ...

UN GLAS.

Nu, ci flăcăii aspri ai Macedoniei...

SFETNICUL.

Ei, orice-ar fi, ori Elini, ori bārbari, cum se vor,
Doresc să se pornească spre o ispravă nouă...

ARISTOTELE.

Ajungă-vă atâtea țări ce le stăpâniți!
Nu-i bine ca o samă de oameni să subjuge
Pe alții și să meargă tot astfel nesfârșit.

Pământul nu-i o pradă, lăsată nimănuia,
 Ci, dacă din adâncuri un neam a răsărit,
 Lăsați-l pe acela să fie domn al țării,
 Câtând de maica însăși din care s'a născut,
 Dar, oriunde vă duce norocul, ce nu-i veșnic,
 Din ceia ce supt mână aveți, munciți mai mult,
 Ca roadele din brazdă să se tot înmulțească!

UN OSTAȘ.

V'am spus: de-atâta este bun el: a tot vorbi,
 Dar noi voim o faptă, și fapta ni-om avea-o,
 Oricare mi-ar fi truda spre a o cuceri...

SFETNICUL.

I-auzi? Sânt tineri: brațul li e tot în zvâcnire,
 Nu-i poți opri...

ARISTOTELE.

De este așa, vă rog atât:
 Să nu mă intrerupeți când eu urmez pe calea-mi.

SFETNICUL.

Dar tu pe Alexandru de ce nu l-ai schimba?
 I-ai fost învățătorul, și-acuma, deci, învață-l!

ARISTOTELE.

Dar nu se 'nvață nimeni decât prin viața sa.
 Îl doare când greșește și-atuncea el pricepe,
 Dar pân' nu se lovește de urma faptei lui,
 Pe omul ce-l îndreaptă, el dușman și-l socoate.

SFETNICUL.

Dar tu îi vrei peirea? Nu spui în scrisul tău,
 Pe care câte unul din noi îl înțelege,
 Că nu-i o viață goana aceasta de plăceri
 Și sufletul în care tu crezi...

ARISTOTELE.

Într'însul numai !

SFETNICUL.

Că sufletul în care credința tu ți-ai pus,
Se stinge'n valul ăstor petreceri ticăloase...

ARISTOTELE.

Nu știți ce-i Alexandru, când îl batjocuriți.
E tânărul Heracle: cu șerpii el se luptă
Și tot îi frânge brațul cel tare-al lui...

UN GLAS.

Iar noi?

ARISTOTELE.

Porniți! Dacă într'însul voi nu sânteți, el este,
Așa cum altă dată de dânsu-ați fost conduși,
În voi, și împreună cu lupta ce se 'ncepe
Va fi tot el în frunte, și-așa veți birui.

GLASURI.

Cu el la biruință noi toți din nou să mergem!

Scena a III-a.

ACEIAȘI. KLEITOS.

KLEITOS (*apare în ușă.*)

Cuminte filosoful! Nici nu m'aș fi gândit
Că poate înțeleptul și el a înțelege
Ce spune viața însăși acelor ce-o trăiesc.
Așa e: să începem, și el, ca domn al nostru,
Grăbească-se ca 'n frunte să fie cum a fost!

UN OSTAȘ.

Dar el de-atâta vreme n'a mai crezut cu cale
Să vadă pe aceia cu cari a pornit
Din sfânta țară care acum îi e străină.

ALT OSTAȘ.

Așa-i, așa-i! Ne lasă la slugi să fim de răs!

ALT OSTAȘ.

Și fețele acestea cu dungi de răni brăzdate
Pe care biruința a pus sărutul ei,
Să se tot pângărească de palma robilor!

UN AL TREILEA OSTAȘ.

Cu oameni noi, și singuri ni vom găsi un drum,
Și cel ce 'ntăia oară ni-a dat încredere,
Acela se cuvine acum s'ajungă domn.
Lui Alexandru fie-i de-ajuns coroane sfinte
A' celor peste cari îi place a domni,
Și cari 'n al lui suflet otrava i-o strecoară,
Iar noi, viteji, vom merge puind căciula 'n băț.

ALȚI OSTAȘI.

Da, da, căci spre alți bărbari se cere inima...

UN GLAS.

Spre locuri depărtate, supt ceruri de minuni,
Spre țările de aur curat și pietre scumpe...

ALT GLAS.

Acolo unde păsări măiestre cântă 'n crâng
Și lei cu-ăripi ne-așteaptă 'n păduri nestrăbătute...

KLEITOS.

Ci eu c'un *nu* puternic taiu astfel de visări.
 Sântem noi oare-o ceată de lacomi ai averii,
 Și este-o vânătoare războiul ce-am pornit?
 Nu e aceasta însăși oastea macedoneană?
 Nu ducem împreună cu noi bătrânul steag?
 Și nu ne leagă taina de la strămoși primită?

UN GLAS.

Ba da! Ca totdeauna dreptatea e a lui!
 În Kleitos se află cuvântul hotăririi,
 Și noi cu el vom merge din nou spre scopul drept,
 Trăiască 'ndreptătorul cel bun al oștii noastre!

ALT GLAS.

Dar singuri ne vom duce. Destul cu acești Greci
 Ce știu să scrie, însă, scriind, prefac isprava
 Și-ți pun în samă lucruri de care n'ai știut
 Prin vis măcar...

UN GREC.

Amice, te cam grăbești, imi pare...

KLEITOS.

Iar tu, ce ești? Și cine aice te-a trimes,
 Căci nu arăți ca arma s'o fi purtat vre-odată...

GRECUL.

Dar eu sânt cronicarul acestui sfânt războiu...

KLEITOS.

O cronică a luptei noastre va fi prin cântec:
 El va suna de-a pururi glorios din veac în veac.
 Ni l-or deprinde munții, suna-va în izvoare,

Cu el copiii noștri deprinde-s'or vorbind,
Printr'insul vitejia se va păstra-se-va în inimi...

GRECUL.

Așa vă e părerea? Dar nu voi porunciți,
Și eu îmi am chemarea de la stăpânul vostru:
El stă să vie-aice... (*Mișcare.*)

GLASURI.

Dar cine l-a chemat?

GRECUL.

Când sun' astfel de glasuri acum de două zile,
Când chiotul sălbatec cutremură păn' și
Odăile retrase în care el gândește
La sarcina spre care din nou s'a îndemna,
Nu este de mirare că el ar vrea să știe
Prin ce seduceri vechea credință s'a 'mprăștiat...
Dar ce vorbesc?... El însuși sosește, și e singur:
De ce s'ar teme oare?

KLEITOS.

Dar noi l-om apăra!

GLASURI.

De orice dușmani, și de coteii lingușirii...

Scena a IV-a.

ACEIAȘI. ALEXANDRU.

GLASURI.

Noroc și voie din inimă-ți urăm!

ALT GLAS.

Și te dorim ca iarăși tu să ni stai în frunte!

GRECUL (*aparte*).

Cu-aceasta se descarcă mânia lui. Ia vezi...

ALEXANDRU.

Dar ce sânt aste glasuri ce strigă? V'am spus oare
Ceva ca să-mi răspundeți ca niște răsculați,
Uitând de datoria lor cea mai apropiată,
Și cată să așeze un rege nou?

KLEITOS.

O, Doamne,
Acesta e cuvântul tău spre a saluta
Pe-aceia cari toate ți-au pus la îndemână?
Așa vorbesc doar domnii Orientului la robii,
Iar tu ești un tovarăș, cum noi sântem tovarăși,
Ascultă, Alexandre, prietene...

ALEXANDRU.

Poți fi
Prieten cu oricare de-aici ți l-ai alege,
Iar eu sânt Impăratul pe cele două lumi.
Acel ce mă ascultă cu mine-aici rămâne,
Iar cine nu, acela întoarcă-se 'ndărăt!

GLASURI.

Da, da, din nou acasă, și tot ar fi mai bine!

ALEXANDRU.

Mă iartă dacă vorba-mi amestec cu 'ndrăznire
Acasă, iar la stână, la turmă și la câni,
Ciobani ajunși prin voia-mi eroi de epopee...

Lăsați hlamida scumpă ce eu v'am dăruit,
Prin saci cătați săracul cojoc de-odinioară
Și-apoi desculți vă duceți la vetre, să munciți!

GRECUL.

Mă iartă dacă vorba-mi amestec cu 'ndrăznire:
Stăpâne, niciodată Homer n'a 'nfățișat
Pe-Ahile măniosul vorbind așa ca tine...

ALEXANDRU.

Dar nici în Iliadă astfel de trădători
N'au stat în fața celui divin, cum sânt eu astăzi..
Bețivi de băutură persană...

KLEITOS.

Nu noi: tu!
Ești cel care 'n beție îți cauți îndreptarea...

ALEXANDRU.

Din nou își cere sânge această spad' a mea.
(lovește pe Kleitos.)

Deci la strămoși te duce și spune că pedeapsa
E încă prea puțină pe lângă ce-ai greșit.
Pe voi pe toți osânda aceeași vă așteaptă.
Pe-aceiași cale dacă și voi v'ați rătăci.
Să vie păzitorii și să-i încunjure!

(Păzitorii apar și biruie prin numărul lor.)

ACTUL al III-lea

Palatul din Babilon.

Scena I-iu.

ALEXANDRU (*culcat*), SLUJITORI PERȘI (*cu evantalii*).

UN SLUJITOR.

Măria Ta, stăpânul acelor patru colțuri
A' lumii, zeul care te afli între noi,
Acel de care-ascultă și cerul și pământul,
Odraslă misterioasă a Sfântului Marduc,
A căruి ocrotire pe creștetu-ți veghiază,
O, tu ce 'mpaci în tine pe-Ormuz și pe-Ahriman...

ALEXANDRU.

Destul, destul!

ALT SLUJITOR.

Ori poate greșit-am, doamne sfinte,
În laudele care doar ție se cuvin,
În care zeitatea întreagă se 'ntrupează?

ALEXANDRU.

Ce vrei? Răspunde iute și piei din fața mea !...

SLUJITORUL II (*către slujitorul I*).

Măria Sa stăpânul se vede, c'a băut
 Sanctificând păharul în care-și moaie buza,
 Și-acum e, în pornirea-i grozavă, cum e Bal
 Când mișcă tot nisipul pustiei și ne'neacă...

SLUJITORUL I.

Tăcere! El aude cu-o mie de urechi
 Și-a lui pedeapsă vine și ea din mii de brațe...
 Ceva parcă s'aude șoptind prin vre un colț...

ALEXANDRU.

Mai sânt pe-aici aceia ce tot mă tulbură,
 Cu-această vorbărie de robi ingenunchiați?
 Ah, muștele-orientale ce zbârnăie și'nțeapă,
 Crezând că te desmiardă trecând pe pielea ta...
 Îi simt pe mine însumi și silă mi-e de dâșii...
 Ascultă! E vre unul pe-aici pe undeva?

PRIMUL SLUJITOR

Nu unul, sfinte doamne, ci toți sântem în juru-ți...
 De stăm ascunși, ajunge un semn tu să ni faci
 Și vin de pretutindenii, cu sutele, să-ți fie
 Spre slujbă...

AL DOILEA SLUJITOR.

Păn' și zidul de-i spui doar un cuvânt,
 Îl mișcă și e 'n stare și el sa-ți joace 'n față.
 Pământul chiar supt pasu-ți e recunoscător
 Și tremură de-o sacră imensă mulțămire...

ALEXANDRU.

Așa, așa, nemernici și miserabili robi!
 Dar spune tu, acela cu fața 'ntunecată,
 Icoană răsărită din ladul mai adânc...

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

Sânt fiul unui rege numid, căzut sclăviei...

ALEXANDRU.

Dar eu văd că tu însuși născut ești să fii sclav...
Și care-ți este rostul aici la Curte? Spune!

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

Credeam că-mi este rostul știut de tine chiar.
În zori de zi din vârful de turn spun tuturor
Că zeul Alexandru e bine sănătos...

ALEXANDRU.

Ah, sănătos și bine! Vă dau și sănătate
Și binele, să faceți cu ele ce voiți...
Și-apoi, când lumea știe că zeul Alexandru
E cum s'ar vrea să fie, ce faci? Aș vrea să știu...

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

De strajă stau la ușă și-aștept să-mi dai porunca,
Din buzele-ți prin care ai noștri, ei vorbesc,
Și-aș mai avea o mare și sfântă bucurie:
Ca muștele din juru-ți eu să le 'ndepărtez.
Așa... (*face vânt cu evantaiul*).

ALEXANDRU.

De sigur e o mare cinste, o fiu de rege!

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

Nu e o cinste numai, căci mi se dă prilej
Să văd frumoasa față a ta, o Împărate
Și zeu, dar e o artă și în a vântura,
Cu gând de închinare profundă, doamne-al nostru,
Aceste pene scumpe de struț, și numai cei
Ce au o aplecare la asta, pot s'o facă...

ALEXANDRU.

Și celalt care tace acolo?

ÎNȚAIUL SLUJITOR

Nu e mut,

Dar el, fiind mai tânăr, respectul îl oprește.
Așa-i la noi: atâția nu spun niciun cuvânt
Și câte unul este el singur vorbitorul.

ALEXANDRU.

Și iar întreb: ce face de stă în preajma mea?

ÎNȚAIUL SLUJITOR.

Ascultă, dar nu duce o vorbă din ce-aude
E un eunuc de taină și paznic la femei
O, lucru mare-acesta, dar mai ales acuma...

ALEXANDRU.

Dar n'am schimbat nimica din sacrul gineceu!

ÎNȚAIUL SLUJITOR.

Așa e, însă astăzi atâtea prizoniere
În sama lui se află... Și paza lor e grea.

ALEXANDRU.

Am spus să le mărite...

ÎNȚAIUL SLUJITOR.

Ostașii tăi, stăpâne,
Trufași precum îi face gloriosul lor trecut,
Nu vreau ca legătura de soț aici să'ncheie,
Țiindu-i pe pământul pe care nu-l iubesc...

ALEXANDRU.

Și trebuie ca totuși voința mea s'o facă!
Nu-i nimene să poată a se împotrivi...

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

Dar grija lui cea mare e alta...

ALEXANDRU.

Spune-mi-o !

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

E una între ele —, și nu putem uita
Ce mare-a fost puterea, cea tot atât de sacră
Ca și a ta, a celui din care s'a născut
Și'ngenunchiem și astăzi, cu lacrimi înainte-i,
Dar să-ți vorbim de dâșii, noi tot n'am îndrăznit.

ALEXANDRU.

Eu nu'nțeleg ce rege străin avu o fată
Ce astăzi se găsește închisă în palat...
Atunci s'o dea la cine-i mare mare'n toată oastea.
Lui Kleitos...

ÎNTĂIUL SLUJITOR.

O, doamne, dar Kleitos e mort !

ALEXANDRU (*rătăcit.*)

O, Kleitos ! În față-mi răsai : De ce mă mustri ?
În clipa nebuniei, în tine am lovit,
Dar rana ta nu este atâta de adâncă
Precum aceia care în mine am deschis,
Atuncea când pierdurăm o viaț' așa de scumpă...
Ce zei fără de milă, stăpâni pe acest braț,
În trupul de prieten, de frate-l cufundară ?

Mai sânt eu om sau numai o umbră rătăcind,
 Așa cum o împinge un vânt de prigonire?
 O, nu; n'am vrut... Mă crede acolo unde ești
 Și unde mă așteaptă cumplita-ți răsbunare,
 Căci nu e cu puțință ce ți-am făcut să ierți.
 Nici chiar de-aș da eu insumi tot sângele din vine.
 N'am vrut... De-atâta vreme nu vreau, și totuși sânt
 Silit ca pe o cale nevrută să-mi duc pașii...
 O vrajă este-aice și eu nu pot lupta
 Cu farmecele care mă 'ncunjură și ziua,
 Și noaptea, când o mie de șoapte le aud
 În preajma mea și-odihna mi-o rup, nemilostive:
 Mă chiamă, mă îndreaptă și iar mă rătăcesc..
 Toți regii de atâtea veacuri sânt vii aice.
 Ei umblă prin unghere, privesc de la ferești
 La țara ce odată și lor li-a fost supusă.
 Cu ochii morți se uită la cel ce a răpit
 Odraslei lor un Scaun trecut peste milenii.
 Mă blastămă în șoapte, peirii mă menesc.
 Și-atunci mi-i frig, și groază simt eu, cel care 'n luptă
 Nu m'am ferit de-un dușman oricât de numeros
 Și stam în fruntea oștii cu pieptul fără zale...
 Aș vrea să fug... Da, fuga s'o ieau, să mă tot duc
 Pân' voi vedea că 'n juru-mi se 'nalță munții noștri
 Și râurile răpezi își cântă doina lor,
 Și cerul de acasă mă apără de vrajă.

(se zguduie.)

Dar nu, o, nu! Acasă, atâtea vor veni
 Să-mi ieie socoteală de cei rămași pe-aice,
 Și va veni bătrâna ce fuse maica ta,
 O, Kleitos: în față-mi va sta și-o să întrebe:
 „Cu fiul meu cel dulce tu ce-ai făcut?”. Și-atunci,
 În față întrebării duioase și grozave,
 Ce pot răspunde oare, o zei răsplătitori!..
 O văd pe ea de-acuma chiar, — și te văd pe tine...

(delirează.)

Înlături umbră scumpă și strașnică! Te văd
 Cu pieptul gol și 'ntr'însul stă tot deschisă rana,
 De picură un sânge pe care l-am stârnit..
 O, iartă-mă 'n puterea acelor ani în cari
 N'ai mai avut prieten așa cum eu ți-am fost,
 Căci te-am iubit mai tare decât pe mine însumi!
 Voi, zei atot puternici, de ce nu înviați
 La ruga celui care ajuns-a să ucidă
 Pe cine 'n lumea toată i-a fost mai credincios,
 Ființa care viața pierdut-a prin greșala-mi?..
 Dar voi, în loc ca fapta-mi nebună s'o iertați,
 Din groapa lui ascunsă și fără lacrimi
 Mi l-ați trimes să rupă acum din carnea mea..

(delirând.)

O da, cufundă-ți spada în brațul vinovat,
 Învârte-o cu nebuna poftă de răsbunare,
 Acelui care moartea ți-a dat dă-i morți o mie,
 Atâta bucurie îmi face să le 'ndur..
 Învie-l și-l ucide din nou, ca să te sature!
 O, aste nesfârșite dureri ce-mi seacă vлага...
 Nu, nu, nici cu atâta eu încă n'am plătit
 Grozava faptă care-mi apasă inima.
 Ca 'n clește mi-o apucă și-o strânge, până ce,
 Căzut, să simt că toată pedeapsa mi-am luat-o.
 Vai, vai, ce suferință și cât de bucuros
 Primesc tot ce mânia ta cere de la mine!
 Destul, destul!.. Ba încă, de poți, fii și mai crud!
 Căci astfel prin pedeapsă pot fi ca mai nainte.
 O, Filipe părinte, o, bună maica mea!
 Veniți în ajutorul acestui fiu al vostru!
 Eu mor, și-mi pare bine, o zei, că pot muri!...

(Cade.)

(La strigătul lui se deschid ușile cu zgomot.)

Scena a II-a.

ACEIAȘI, STRĂJERI, PREOȚI.

UN STRĂJER.

Ce strigăt se ridică din sfintele lăcașuri?
Ucid pe domnul nostru... Săriți, străjери, săriți!

ALTUL.

Nu văd pe ucigașul nemernic... Unde este?

AL TREILEA.

Dar regele se stinge... Grăbiți în ajutor!
Să vie vracii cari pot să învie viața
Cu farmece...

UN VRACIU.

Mi-e teamă la dânsul să privesc:
Din el o nesfârșită putere izvorăște:
E ca un vânt sălbatec ce vine în spre noi
Și el răspinge orice silinț' a artei noastre...

PRIMUL STRĂJER.

Atuncea să alerge aici cu vraja lui
Al nostru mare preot...

AL DOILEA STRĂJER.

Nu-l vezi cum se ferește?..

PREOTUL CEL MARE.

Nu mă feresc. Eu taine destule-am învățat,
Dar nu este niciuna în stare să aline
Pe cine în el însuși se crede vinovat
Și chiamă morți să 'nvie spre a-și primi pedeapsa.

Acesta se ucide prin însăși voia sa.
 Și ce putem noi face ca voia-i s'o înfrângem?
 Eu știu destule taine, dar tot nu sânt de-ajuns.
 Rămâne numai una... Mă tem s'o fac știută...

CĂPETENIA STRĂJERILOR.

Când o Împărăție se clatină și-un zeu
 Își cată singur moartea, nu poate să rămâie
 În clipa cea grozavă nimic neîncercat.
 În numele oștirii îți dau porunca... Spune!

PREOTUL.

Atunci, ascultă! Este în neamul lui Dariu
 Cel mort...

(Cei de față în genunchi.)

O, ce durere că ni-am pierdut stăpânul!
 O, fiu al lui Hystaspe, o, Xerxe, ne iertați
 Că n'am știut ca viața lui s'o ținem în luptă.

PREOTUL.

Da, taina e aceasta: din sângele regesc
 Oricine stăpânește puterea să invie
 Și morții, cu atâta mai mult pe-acela ce
 Se luptă cu vrăjmașii dèmoni ce-i vor peirea.
 Și din această mare familie avem
 O singură mlădiță...

GLASURI.

Roxana!

PREOTUL

Da. Roxana!

Dar poate oare fica acelui ce-a perit
 Pribeag, ucis de inșiși ostași-acestui
 Să'ntindă milostiva ei mină?...

Scena a III-a.

ACEIAȘI, ROXANA.

(Apare Roxana, mergând ca'n vis.)

ROXANA.

Da, eu pot!

(Uimire.)

PREOTUL.

Se'ncepe'n astă clipă misterul ispășirii...
 Nu este ea... Puterea divină o simțesc
 Cum vine, ne cuprinde, ne'ntrece... În genunche!
 Cu toții!... Numai dânsa-și are misiunea ei:
 Stă dreaptă, și din urmă o duce farmecul...
 Nu vede și nu știe ce este 'n jurul ei...
 Acum se săvârșește ceva și peste dânsa...
 Din veac în veac se'ntâmplă, când tronul este gol, —
 Căci nu prin cucerire și silă se'mplinește
 Ce a fost rupt de moartea nedreaptă, — ca un zeu
 Spre o zeiță puntea de pace s'o întindă.
 Sânt drumuri neștiute de noi ce se deschid
 În lumea cea înaltă și sfânt' a lor, dar nimeni
 Nu are rost să fie de față când ei doi,
 Ce nu se știu pe sine, la 'ntăia întâlnire
 Înfrâng puteri ascunse de care se 'ngrozesc
 Ca de-un cutremur care ființa li-o străbate,
 Acei ce n'au în vine tot sângele domnesc
 Chiar când prin biruință au fost aleși de soartă,
 O alta este lumea de zei ce-i ocrotesc...

(Cei de față se retrag cu spaimă, făcând mișcări de ferire.)

Scena a IV-a.

ROXANA, ALEXANDRU.

ROXANA.

Nu pot, o zei, nu cereți ce nu mi-e cu putință!..
De ce voiți ca fata curat'a lui Dariu.
Să-și lase gineceul ascuns și să pătrundă, —
Grozavă profanare!, — în locul neștiut
În care o așteaptă ascunsa 'ndeplinire..
Nu vreau, Ormuz stăpâne, mă rog, nu mă sili!

(Ingenunche.)

(Pausă, după ce a părut că ascultă.)

Da, da, te simt, nu-i voia ta, care mă împinge
Spre fapta nențeleasă pe care-o datoresc..
Și-astfel, alți zei, aceia de-aici, îmi dau porunca..
Înlături, dèmoni cari stăpâni sânteți pe noi!
Eu sânt fica luminii, și nu a vrăjii voastre.
Pricep, de fiecare pământ că s'a legat
O tain'a lui, și nimeni nu poate s'o înfrângă...

(Altă pauză, după ce a dibuit îndelung.)

Încep să văd în juru-mi. Aice tu ai stat,
Părinte-a cărui față spre mine se apleacă...

(Pausă.)

Vrei tu? Voiești tu însuți să fac ce-mi poruncesc
Cu o nestrămutată voință impetuoasă
Acești zei la a' căror altare te-ai rugat?
De-mi ceri, o fac...

(Cu groază.)

Dar ce e acest mort care zace?

(Se apropie.)

Cumplită e lumina din ochii mari deschiși,
Ce parcă'n altă lume privesc cu 'nspăimântare
Dar, — iartă-mă, o zină a tainei feciorești! —,

Cât de frumoasă-i fața acestui om?... Spre dânsul,
Mă chiam' acea putere cu care eu mă lupt,
Dar nu pot împotrivi-i să capăt biruința...

(*Se cutremură.*)

O, da 'nțeleg acumă, când glasul vi-l aud...
E însuși el, vrăjmașul nostru, e Alexandru...

ALEXANDRU (*ca trezit din vis.*)

Ori m'a strigat pe nume un glas de la ai miei?..
Da, da, sânt eu, o mamă a îndurărilor,
Ce ai venit pe calea cea lungă pân' aici
În locul suferinții, și mi-ai adus iertarea...

ROXANA.

Și el are o mamă? Se poate el ruga!

ALEXANDRU.

De ce taci tu? Păcatul imi e atât de mare
Că nici maica mea însăși nu poate a-l ierta?

ROXANA.

Din nou o chiamă: glasu-i e plin de 'nduioșare...
Trezește-te, străine, eu nu sânt mama ta!

ALEXANDRU.

(*se ridică în picioare.*)

Sau sânt prin aste locuri îndurătoare zine?

ROXANA.

Când zeii miei te iartă, de ce nu te-aș ierta?
Mi-a spus-o însuși tata, acumă chiar, că nu e
A ta grozavă vină aceia ce a fost,
Ci dèmonii acestui pământ de blăstăm vrură
În sânge două neamuri aici a se 'ntâlni?

ALEXANDRU.

Roxana?... Tu ești fata lui Dariu regele?

ROXANA.

Eu sânt o biată roabă, iar tu stăpânul meu...

ALEXANDRU.

Acum câștigi tu însăși un rob: eu sânt acela!
(*ca'n vis.*)

O, da, Împărăția e veșnică, și noi
Avem chemarea numai să o servim, cu toate
Ce vin d'într'o voință ce este peste noi.
Dar, spre a face fapta divină, ni se cere,
De ordinele sacre la care sânt supus,
Ca 'ntăie datorie în fața zeilor,
Să fim curați. Tu, doamnă, mă poți purifica,
Prin sfânta bunătate a ochilor de milă,
De tot ceia ce 'n mine corupt e de păcat?

ROXANA (*solemn.*)

De vreme ce asupra-mi rostită e chemarea,
În numele acelor din cari mă cobor,
Persana dinastie, și în al zeilor,
Cei vechi, cei noi, pe-acesta îl curăț de greșeli.

ALEXANDRU.

Nu poți pe lângă asta ceva să mai adaugi?

ROXANA.

Și 'n numele iubirii ce'n mine s'a născut!

ACTUL al IV-lea

În palatul regal.

Scena I-iu.

DOUĂ ROABE PERSANE.

ROABA ÎNTĂIU.

Sântem stăpâne iarăși în casa noastră veche:
Ai zice că trăiește al nostru domn iubit,
Dariu, și că puterea persană e întreagă.

ROABA A DOUA.

Supunerea umilă în glorie-a trecut!
Așa se împlinește deci voia zeilor,
A celor cari viața ni-o au în mâna lor.
Ei ni-au adus furtuna venind să pedepsească,
Supusu-ne-au poruncii eroului străin
Și tot ei sânt aceia a căroră voință
Ni-au dat din nou în mână și pe cuceritor.

ROABA ÎNTĂIU.

Așa e: între dânsul, cum este azi, și-aceia
Cari cu legiuită domnie-au stăpânit
Din munții cei sălbateci la Marea luminoasă,
Din apele indiene la Nilul legendar,
Din colțurile lumii, nu e deosebire.
Se 'mbracă 'n haina noastră...

ROABA A DOUA.

În care-i mai frumos
Decât în acea strâmtă cămaș' a țării sale
Și în ȋtarul care piciorul îi strângea
Cum morții se 'nfășoară la noi în albe giulgiuri:
Așa e obiceiul la bȃrbari și la hoți
Spre-a fi mai iuți la prada prin care-și fură hrana.

ROABA ÎNTȂIU.

Și, zî, ȋți place tare așa cum s'a schimbat ?

ROABA A DOUA.

Ce vorbă de rușine ! Dar noi sȃntem doar roabe :
Ni-s ochii orbi, urechea n'aude 'n jur nimic,
Cum gura ni e mută și inima ȋnchisă ;
Dar el pentru Roxana e cel mai mȃndru om,
Și nu se poate zice cȃ nu are dreptate...

ROABA ÎNTȂIU.

Așa, așa ! Și roaba pe el l-ar fi ales,
De-ar fi ca 'n libertate și dȃnsa sȃ iubească..
Dar, cum spuneam, al nostru acum el ni-a ajuns.
Trȃiește dupȃ vechea și sacra datinȃ ;
În haina 'mpȃrȃtească țesutȃ 'n aur scump
Se 'mbracȃ și-o presarȃ cu pietrele prețioase
Pe care i le dete Roxana...

ROABA A DOUA.

Ea le-avea ?

ROABA ÎNTȂIU.

De sigur... Știi cȃ 'n fuga trist' a pȃrintelui
El o ținea aproape de dȃnsul, ea fiind
Ca un copil de casȃ în jurul domnului,

Și 'n ceasul cel din urmă, când sângele-i curgea
 Din rana cea deschisă de săbii ucigașe,
 El a cătat în sinu-i, tesaur tănuit,
 Acele pietre 'n care stă taina 'mpărăției.
 Ce dar fără păreche așa i s'a făcut!
 Iubirea ei le dete cândva barbărului...
 Și-așa, când se ridică pe ape astrul sfânt
 Al soarelui, el ruga și-o face între preoți,
 Așa cum regii noștri la dânsul se rugau.

ROABA A DOUA.

Cum? Știe el cuvântul prin care se câștigă
 A zeilor favoare, a zeilor de-aici?

ROABA ÎNTĂIU.

Deplin! Nici însuși Xerxe, nici regii de la Babel
 Nu au avut atâta evlavie ca el:
 Ai zice că de-aice îi este obârșia.
 Stă drept în fața pietrei străbune-a lui Marduc
 Și 'n chip măreț rostește cântări sacramentale.
 O, cât de bucuroasă-i Roxana de acest
 Suprem omagiu care-l aduce legii sale!
 Și ce spectacol mândru-i să-l vezi: așa înalt
 Și larg în umeri, mâna-i câtându-și parcă spada...

ROABA A DOUA.

Dar spada lui n'o poartă războinicul vestit?

ROABA ÎNTĂIU.

Ce spadă! Doar în fața acestor zei de groază,
 Ce-și cer atâtea jertfe în fiecare zi
 Și au mâncat de veacuri popoare fără număr,
 Acestor zei de sânge ce-și vreau carne de om
 Iertat e să se poarte o armă ucigașă?...
 Aceia li câștigă doar hrana ce-o doresc,

Dar fierul de icoana lor nu s'apropie.
 S'a 'ntors iar vremea veche și bună: 'ntre eunuci
 Pășește de la templu și-adoră soarele,
 Trecând la ritul care-i al Persiei, căci e
 Dator să se închine la șirul tuturor
 Acelor ce avură aice stăpânirea...

ROABA A DOUA.

Așa... Deci și pe dânsul noi l-am ingenunchiat!

ROABA ÎNTĂIU.

Nu prin puterea noastră doar, a femeilor...

ROABA A DOUA.

Dar totuși a Roxanei, voinț' a izbutit!

ROABA ÎNTĂIU.

Ba nu, ci nici puterea bătrânilor din oaste
 Nu poate să 'mplinească minuni de acest fel,
 Cum nu pot să-se afle pe lume altele,
 Ci doar puterea mare a celor ce în cer
 Și 'n ape și 'n pustie rămân etern aceiași.
 Făcură ei minunea, și-au dat iar lumi 'ntregi,
 Nu vre-un stăpân cu sila, ieșit din biruință,
 Ci zeul ce domnește prin dreptul său cel sfânt,
 Întocmai ca aceia ce fuseră 'nainte,
 Iar dragii noastre doamne i-au dat un soț...

ROABA A DOUA.

El este

Cu-adevărat, alături de lugerul regal,
 Un soț după cerința străbunei datine?

ROABA ÎNTĂIU.

Dar cum se poate oare ca ea să se fi dat
 Întreagă, cu atâta de mândră frumuseță

Și cu o strălucire de rang cum e al ei,
 De n'ar fi fost să fie întreaga datină
 Cea veche, de atita timp doamn' aici la noi,
 De care-i stăpânită la noi căsătoria?
 N'a fost o serbătoare, ca 'n vremurile vechi,
 De teama celor cari erau stăpâni atunci
 Și până și la domnul lor se încumetau
 Să strige și asupra lui arma să ridice, —
 Nebună și profană pornire —, și-au căzut,
 De-aceia supt pedeapsă grozavă, duși departe.
 În clipa grea de care eram atunci cuprinși,
 Ne-am dus la templul care închide morții noștri
 Și-acolo stând supt paza măreților străbuni,
 Prin preoți fără frică a fost îndeplinită
 Întreaga rugăciune a soților regali.
 Și-atunci întâiu cules-a mărețul Alexandru
 Dorita sărutare de pe buzele ei...

ROABA A DOUA.

De-acum să ni trăiască și el și ea 'mpreună!
 Prin astă legătură deci s'a întemeiat
 Pe veacuri fără număr o nouă stăpânire,
 În care-aduce unul avântul cel nebun,
 Iar cealaltă tot dreptul ce este 'n al ei sânge...

ROABA ÎNȚAIU.

Dar ceasul întârzie. Clepsidra spune că
 Trecut este momentul când sânt datori să meargă
 Și rege și regină la templul lui Marduc.

(*Ascultă.*)

Tăcere-i în odaie... Ori dorm?...

ROABA A DOUA.

La ei nu-i somnul
 Cum e la altă lume... Un calcul negreșit

Li 'nseamnă orice clipă din viață, căci sânt doară
 O singură 'ntrupare a veșnicelor legi.
 La ei somn și trezire sânt ca la sfântul soare,
 La luna ce se 'nalță și pierе nesmintit,
 Așa cum zeul care toate-a făcut, rostește.
 Dar glasurile sună acum. Le-auzi și tu?

OABA ÎNȚAIU.

Aud... Dar nu-i cuvântul cel dulce al iubirii...

ROABA A DOUA.

De sigur... Între dâșii ceva a izbucnit...

ROABA ÎNȚAIU.

Cum cerul se umbrește de nori și cum furtuna
 Tot praful din pustie-l ridică în văzduh
 Și nu e o putere, — și-atât —, ce luptă cu-alta,
 Ci zei se bat și fruntea-și lovesc, iar focul viu
 În trăsnet se 'ntrupează și cată culmile,
 Așa e și 'ntre-aceia în cari s'a 'ntrupat
 Pe-o clipă trecătoare, dar tot așa de sfântă,
 Puterea cea divină cu mii de 'nfățișări.

ROABA A DOUA.

Dar, dac' asculți pe-aceia ce ăstfel se infruntă,
 Ursitele stăpâne spre a le 'ndeplini,
 Profan e, și aduce pedeapsă nelipsită...

ROABA ÎNȚAIU.

Cu-atât mai mult, că inșiși ei lasă lucru-ascuns
 Și caută lumina, să se împăciuiască.

Scena a II-a.

ROXANA, ALEXANDRU.

ROXANA.

Iar nouri se coboară pe fruntea ce-o sărut.
 Eu te-am privit cu-atâta iubire-o noapte 'ntreagă,
 Și te mințiam că somnul adânc m'a fost cuprins,
 Ca 'n nopțile acelea de pură fericire,
 Dar tot veghiam cu ochii inchiși ce tremurau
 De rasa argintie a candeliei aprinse.
 Tu te zbăteai în luptă cu nu știu ce puteri:
 Erai ca'n clipa'n care eu te-am văzut,—ce groază!—,
 Viind pătat de sânge în frunte'acelor oști
 Ce-aduseră sfârșitul acestei țări a noastre...
 O dungă de'ntunerec tăiase fruntea ta
 Și raza cea aprins' a privirii furioase
 Căta 'n odaia bună a sfintelor iubiri
 Un dușman să-l străpungă... Doar eu eram ferită
 Din calea fulgerării, de care-aș fi strigat,
 Cerând să mă ajute toți zeii vechi ai noștri,
 Dar strigătul pe care eu însămi nu l-am scos
 Leși în pacea nopții din gura ta crispată.
 Vor fi crezut străjerii să fi trecut vre-un drac
 Din cei cari 'n deșertul adânc vânează oameni:
 Cu sulți de mânie și ură ei țintesc
 Și până 'n sacra pace-a palatelor regale...
 Îți spun durerea care ascuns' o am ținut,
 De și în piept un șarpe părea că mă frământă,
 Dar tu, acum când ziua ni râde l'amândoi,
 Rămâi cu gura strânsă și n'ai nimic a-mi spune!..

ALEXANDRU.

Mă iart': a fost o clipă în care s'au întors
 Vedenii care'n suflet mă dor...

ROXANA.

Alungă-le!

De ce acestor umbre tu rob să li rămâi?
Gonește-le, iubite rege și domn al nostru!
Doar noi avem putere spre a le 'nlătura.
Nu ai cu tine vraja acelei pietre care
Și demoni-i înfruntă și-i mână pe pustii?...

(ti apucă piatra de la gât.)

Vrăjmași ai fericirii și-ai păcii, o, voi, duhuri
A' iadului, ce dreptul domniei l-ați pierdut
Și nu vă veți întoarce în lumea soarelui,
O voi, dușmăni ai sfintei iubiri și-ucigași
Ai liniștii de noapte și-ai vieții zilelor,
Vă 'ntoarceți în mormântul de stâncă 'ntre furtuni:
Acolo vi-i lăcașul, și nu la noi aice.
În numele luminii supreme vă gonesc!

ALEXANDRU.

Nu, nu, puterea care stă 'nchisă 'n astă piatră
De-o alta se lovește... O simt... De când veni
Pe căi necunoscute de mintea omenească,
Ce caută zădarnic în taină a vedea,
O soartă...

ROXANA.

Fericită... Ori nu? Ce soartă bună
Căzutu-ți-a în parte, o soțul meu iubit!
Din locurile cele pustii a' țării tale
De-acolo dintre bărbari...

ALEXANDRU.

O, nu, într'un palat
Crescuiu, supt îngrijirea acelei sfinte maice...

ROXANA.

Precum ți-a fost trecutul, ajuns-ai suveran

Pe 'ntinderea întreagă a lumii pământene
 Și, zeu tu însuși, mâna urmașei lui Dariu
 Cel Mare ți se dete prin voia zeilor,
 A celor drepți și singuri de fapt stăpânitori;
 Dar tu spuneai de soartă ceva: că-ți este aspră...

ALEXANDRU.

Nu zic așa, ci numai că altfel mă simțesc.
 Cum aș putea ca ție, în limba care nu e
 A mea și-a ta, în limba acestor Greci ce sânt
 Așa o legătură trecând peste noroade,
 Să spun ce nu-i în mine din ceia ce a fost...

ROXANA.

Vorbește, și-orice lips'ai simți, eu sânt în stare
 S' adaug cu iubirea la cele ce-au rămas...

ALEXANDRU.

Iubirea nu-i în stare să schimbe firea noastră
 Decât doar în ce este al nostru osebit,
 Dar sfânta moștenire a celor morți rămâne
 Etern tot neschimbată... Mă 'ntrebi ce vreau să spun
 De soartă? Iată. Voia ei cea poruncitoare
 De orișice voință a mea m'a desbrăcat...

ROXANA.

Dar eu voința 'ntreagă să ți-o închin sânt gata...

ALEXANDRU.

Nu-i vorba de-o voință de-aici de pe pământ:
 A ta, oricât iubirea de mine o ar crește,
 Oricât ai vrea în mine viața să ți-o pierzi,
 E tot o jucărie în mâna zeilor,
 Ce pot și din eroul glorios să facă doar
 O cârpă... Nu-i vre-o faptă de care să pot zice
 Că e a mea... Când bine se face, e al lor
 Tot meritul... Ce rare ori lucrul se întâmplă !

Iar, dacă fapte rele... O, iarăși mă 'ngrozesc
 Și crudele vedenii îmi trec din nou în față,
 Înlătură-le, farmec al regilor persani !
 Da, ei sânt vinovații, nu eu, ajuns unealta
 Atâta de supusă la ce îmi poruncesc
 Puterile ascunse...

ROXANA.

Dar noi le știm, și ruga
 E mijlocul prin care noi ni-i putem avea
 Consilieri, tovarăși și-ajutători ai noștri.
 De mult e ziua mare, și chinul tău făcu
 Ca zeii să rămâie lipsiți de-acea ofrandă
 De flori și de miresme pe care-o datorim...
 Altarele așteaptă : îmbracă-te 'n veșmântul
 De preot, și cuvântul cel zilnic să nu l uiți,
 Căci chemi nenorocirea asupra casei noastre...

ALEXANDRU.

Să merg?... Dar oastea care tot strig' asupra mea?
 Privește-i: stau de pază acolo și m'așteaptă.
 Voiu fi eu domn al lumii, cum spui și cum mă simt
 Cum însăși biruința mea-mi dete dreptul, însă
 Ceva ce nu se poate sfărma e între noi...
 Roxană, o regină și doamn' a vieții mele,
 De câte ori cu dâșii în cale mă 'ntâlnesc,
 Plec ochii și-mi-i frică —, o nu ? —, dar ți-o pot spune,
 Așa cum se cuvine s'o fac în orișice,
 Rușine mi-i...

ROXANA.

Rușine, de ce ? Ori vulturul
 Ce zboară dintr'o culme în alta și stăpân
 Pe 'ntinderile toate i-i zborul aripii
 Se 'ntoarce către cuibul în care s'a născut
 Și-i pare rău că poate tot cerul să-l cuprindă ?

Viteaz ești, Alexandre, și mare, dar copil
 Rămas-ai când cu gândul te 'ntorci la barbaria
 Din care te 'nălțară atât de minunat
 Puteri ce nu-și au locul în țara voastră mică...
 Și, cum prin suferință deschis-ai inima
 În fața celei care misterul nu-ți știa
 Destul, de și simțirea iubirii mele poate
 S'ajungă până 'n fundul acestui suflet mut, —
 Spre-a smulge ce s'ascunde străin de mine-acolo,
 Și eu mai am o taină să-ți spun...

ALEXANDRU.

O taină încă,
 Pe lângă taina care de mult o simt și e
 Adausă 'n atâta de marea suferință
 Ce-o are orișicine ajuns-a fi străin?
 Căci, oricâte cuvinte frumoase către mine
 Le-ar spune-această gură pe care o sărut—,
 Atât cât protocolul regal îngăduie,
 Căci voi aveți o lege pe care nu o calc,
 Ci mă supun acestor prescripții seculare —,
 Eu simt că între soțul și soața care-mi ești
 Ceva ascuns de mine se tot amestecă.
 Tu nu ai fost, Roxano, cu sufletul a mea...

ROXANA.

La noi, aceasta-i legea... Acei de jos și-aice
 Pot fi în întregime supuși altei voinți,
 Dar noi avem comoara bătrânei datine
 În samă: peste dânsa să trecem nu-i iertat,
 Și, da, în fiecare moment, ea e 'ntrebată.
 Dar, dacă vrei să afli întregul adevăr,
 Nu stai pe gânduri astăzi, când tu voiești să-l afli,
 Să-ți fac mărturisirea...

ALEXANDRU.

O, ce ceas fericit!

ROXANA.

El poate să ajungă astfel, dacă voința
Pe care de atâta timp încă n'o cunosc,
Va fi așa de tare, cum e iubirea noastră.
Eu nu pot, Alexandre, să fiu deplin' a ta
Atâta cât în tine stă vraja vieții tale!

ALEXANDRU.

O vrajă?... Dar întreagă ea este de la voi...

ROXANA.

Cât e de largă lumea, n'ajunge pentru lupta
Pe care-o poartă zeii ce pacea nu o vor,
Căci pacea lor se leagă de moartea unuia,
Pe care tot voința divină l-a răpus
Ca să rămâie toată victoria altora.
E vraja ta și vraja ce apas' asupra mea,
Iar eu nu am puterea să mă desfac de dânsa.
Eu nu, căci stau pe locul venit voinții lor :
A zeilor ce nu sânt ai Persiei străbune,
Ci-a celor cari-odată aici au stăpânit.
Da, zeii fără moarte ce-s ai învinșilor.
Dar tu, tu poți cu-aceia de-acasă să nu fii,
Să rupi cu legătura ce este piedeca
Iubirii așteptate de tine însuși și
De mine care rece m'apropiiu de acela
Ce l-am iubit și peste atâtea amintiri
Grozave, sângerate ce nu se dau uitate.
Da, frigul osebirii de lege e'ntre noi...

ALEXANDRU.

Și-atunci imi cei... Ce mare e jertfa ce răsare
Acum ca o poruncă, și tu o poți plăti
Cu darul fără samăn de scump al inimii !

ROXANA.

O da, ți-o dau întreagă și veșnică-ți va fi
Pân' ce acciași piatră supt ea ne va cuprinde !

ALEXANDRU.

Dar cine împotriva vrăjmașilor ar sta
Să apere pe-acela ce-a tot zvârlit în lume
A urilor nestinse sămânță? Cine, zi?

ROXANA.

Noi toți cari viața cu tine o vom duce,
Noi toți cari credința cinstit juratu-ți-am.
Nu-s Perșii neamul care să-și fi pierdut puterea;
Înfrângerile care prin tine s'au făcut
Din cer sânt hotărâte, și cei din cer acuma
Datori ar fi pe-acela ce crede doar în ei
Să-l apere de orice pornire dușmănoasă.

ALEXANDRU.

Crezi tu? Atunci așteaptă...

(strigă tare.)

Să vie, nu străjeri
Persani, ce nu pot rostul poruncii să 'nțeleagă
Și nu găsesc cuvântul cel bun pentru ostași,
Ci însuși credinciosul ce ușa mi-o păzește...

(către Roxana.)

Ciudat este acesta... E un Macedonean
Din prima oaste care avut-a îndrăzneala
Să'ncerce o ciocnire cu voi. Încredințat,
În apriga pornire spre mândra mea ispravă,
Că am cu mine zeii de-acasă și pe cei
Ai Greciei, la cari venind mă închinaseam
La groapa lui Ahile cel iute de picior,
Hrănit de amintirea glorioasei Iliade,
Tot mă sfiam de soarta pe care-o infruntăm,

Și-atunci în încheștarea eroică simțit-am,
 Așa cum obiceiul la noi a fost de-a pururi,
 Suprema datorie de-a fi în fruntea lor.
 Eram îndată singur, și 'n juru-mi roiu de dușmani:
 Puțin și niciodată nu te-aș fi cunoscut..
 O sabie asupra-mi sta viața să mi-o curme
 Și iată lângă mine de-odat' a răsărit
 Un mic ostaș cu fața suptire de femeie,
 Eu am scăpat prin jertfa lui, de necunoscut.
 Zăcut-a multă vreme de rana de la Issos.
 L-am fost uitat, și'n urmă cu mult, l-am întâlnit
 Urmându-mă ca umbra-mi etern ocrotitoare,
 Am dat poruncă aspră de a-l îndepărta,
 Dar n'a fost cu puțință. Se spune că Indienii
 Socot că niciodată un suflet n'a perit,
 Ci trece de la oameni la mutele-animale
 Și iar revine, doară cu ceia ce-a cules
 Din lumea ce nu poate vorbi... E ca un câne...

Scena a III-a.

ACEIAȘI GELLA (*în haine de ostaș*)

ALEXANDRU.

Îl vezi, acesta este... (*cătră Gella*) Ascultă tu, de-acum
 Și până o poruncă nouă se va trimete,
 Va fi oștirea 'ntreagă departe peste râu...

GELLA.

Tu pleci la alte lupte, o, doamne Alexandre?

ALEXANDRU.

Ce vreau, nu te privește. Dar, dacă ei socot
 Că gândul mi-i de luptă, îi lasă în credința
 Cu care de atâta timp ei se tot hrănesc.
 Să nu mai văd pe-acea dintr'inșii pe niciunul:

Sânt rituri consacrate ce nu se pot servi
 Cât stau lângă altare cei ce nu cred în ele,
 Și eu dator sânt zeii de-aici să i recunosc
 Deplin, ca soț al celei ce-o vezi regina noastră,
 Roxana, către care mi-i sufletul rob.
 De ce taci? Se cuvine să spui: să ni trăiască!

GELLA (*tace*).

El tace, căci privirea-ți n'o poate îndura.
 Speriat este ostașul de-atâta măreție.
 El n'a văzut vre-odată atâta har divin
 Cuprins într'o ființă ce din astă lume
 (*către Gella*).

Destul, porunca este aceasta, și atât!
 (*Face un semn cu mâna*).

Scena a IV-a.

ALEXANDRU, ROXANA.

ROXANA.

Ce gând mă prigonește, venind așa de-o dată!
 Ai drept să spui: ostașul frumos e, dar, ciudat,
 Aș zice că într'insul e-un fel de dușmănie:
 O simt că și acuma apas' asupra mea...
 Ca o amenințare atotputernică.
 Să-ți cer o jertfă încă, o tu pe care-acum
 Întreg îl am în suflet și lui mă dau întreagă...

ALEXANDRU.

Roxana...

ROXANA.

Și pe-acesta trimete-l peste râu...

ALEXANDRU (*cu îndoială*).

Nu știu ce ce agită în mine și oprește
Această hotărâre. Dar, fie, mă desfac
De ultima catenă de fier a patriei.
Roxana, eu în lume alt razim nu mai am,
Ci sânt al tău și-al toate cele ce sânt a' tale.

ACTUL al V-lea

Palatul din Babilon.

Scena I-*iu*.

DOI PAZNICI.

PAZNICUL I.

Impărăția noastră stă să se prăbușească.

PAZNICUL II.

De ce? O oaste 'ntreagă stătea pe celalt ȣerm.
A fost chemat' aici, de cine nu se știe.
Ei vin cu vuiet mare, din trâmbițe sunând :
Doresc să iea cetatea întreagă 'n stăpânire.
Noi nu sântem în stare a ne împotrivi.
E ceas de îndoială doar pentru noi, și-atâta ;
Cât despre 'mpărăție, ei o vor apăra,
Căci azi al lor e totul, nu al lui Alexandru.
Se poartă generalii ca domni ai lor de când
Acel care e domnul cel drept în patu-i zace
Și nu se știe ceasul când viața-și va sfârși.

PAZNICUL I.

Eu zic : Impărăția e să se prăbușească.
Ea nu se ține doară cu sila de ostași,
Cu-atât mai mult cu sila celor veniți de-aurea.
Sânt datine de care-i legat misterios

Orice se afl' aice : și oameni ca și lucruri.
 Culege vor aceia ce noi am adunat
 Din vremuri neștiute și până 'n clipa asta.
 Vor sta 'n palate ca în colibele ce-aveau
 Acasă, și 'n beție-și vor duce ziua toată.
 Ni va suna de urlet sfîntitul gineceu,
 Și-aceste mîndre fete li-or fi batjocură...
 Da, da, să știi, aceasta e soarta tuturor:
 Rușine și robie, dar mai presus de toate
 Grozava pângărire a tot ce-am adorat...
 Ascultă : e văzduhul sfărmat de strigăte...

PAZNICUL II.

Ce vor mai mult? Nu este orașu 'n voia lor?

PAZNICUL I.

Ce vor? Dar poate-un bîrbar să știe ce voiește?
 Pe dînsul îl imbată ce strigă, și atît.
 De-i dai ce i se pare c'a fost cerut, degeaba-i :
 Va cere și aceia ce însuși a rîspins,
 Căci oameni fără lege ca ei sînt pe-o schimbare.
 Când știu că e un ordin, cu ei mai poți lucra,
 Dar, cînd porunca moare pe buzele lui arse...

PAZNICUL II.

E bîlnav într'atîta, crezi tu? Ar fi grozav !

PAZNICUL I.

Nu-i bîlnav cum se zice de altul dintre oameni.
 Căci boală, sănătate nu i se potrivesc.
 E altceva : dintr'însul se duce vlaga vieții.
 Ca apa care seacă 'n pustiul blăstămat,
 Nu doară că o sugă prin raza-i soarele,
 Ci fiindcă din adîncul lor dèmonii și-o ieau

Ca să nu se păstreze puterea de rodire...
Așa, așa se duce: îl vezi cum pierе 'ncet...

PAZNICUL II.

Dar și 'n trecuta noapte făcea să tremure
Pe toți cu acel strigăt grozav ce-a scos urlând:
În friguri zbuciumate întreg se clatină,
Și une ori nu vede un om în fața lui
Să nu simțească pofta asupra-i să se-arunce...

PAZNICUL I.

Așa-i când în putere de dèmoni ai ajuns
Și nu mai e scăpare de supt hidoasa vrajă.
Cu cât mai mult îi scade viața, cu atât
Mai tare urlă 'ntr'însul cel care-l stăpânește
În clipa ceia... Strașnic e chinul ce-a impus
Cui a căzut în mâna distrugătorilor...

PAZNICUL II.

Dar nu-i o săptămână de când a apărut
Frumos și tare 'n fața străjerilor. Cu sete
Căta către pustiul în care oastea-i sta
Și nu voia spre dânsa din nou să se îndrepte,
De și privia 'ntr'acolo cu ochi 'nlăcrămați
Și 'ntr'asta-i o durere adâncă pentru dânsul.

PAZNICUL I.

Roxana sta alături și ea se străduia
Să 'mpiedece aceia ce el doria din suflet...

PAZNICUL II.

Vezi și aceasta este ce-l duce spre mormânt...
Da, Perși fiind, se cade să spunem că e bine
Când țara noastră veche învinge țara lui,

Dar, peste zeu, rămâne și el un om ca noi,
Și spre ai săi se trage, spre-aceia de acasă...

PAZNICUL I.

Da, spre mormânt se duce... Il chiamă regii vechi
Nu-l chiamă spre pedeapsă, ci ca o răsplătire.
Eroul nu se cade aici a dăinui
Când fapta lui făcută-i și nu mai e nevoie
Odată ce voința divină prinse trup,
Ca forța uriașă să 'ncurce oamenii:
Ea însăși este chinul ce-l sfășie pe el.
Că-l chiamă în adâncul pământului, e sigur.
Tu știi ce de puțină vreme i s'a 'ntâmplat?

PAZNICUL II.

Vorbiră zei 'n visuri? Vedenii se iviră?
Aceasta este calea prin care cei meniți
Să moară-și află soarta ce stă să li sosească.

PAZNICUL I.

O nu, pe altă cale osânda-i s'a rostit.
Mergea la vânătoare pe malul Tigrului.
O strajă numeroasă era în jurul său.
Știi tu cu câtă poftă acel ce nu mai poate
Să verse în războaie un sânge omenesc
S'aruncă să ucidă tot felul de jigânii.
Ca fulgerul pe calul de luptă el trecea.
Și ni-a pornit atuncea din fundul zărilor
Un vânt uscat, de care câmpia se frigea,
Un vânt de nimicire și de pustietate.
Purta în ziua cea tiara de monarh,
Căci haina lui de-acasă de mult a părăsit-o.

PAZNICUL II.

Roxana i-a cerut-o, și el i s'a supus.
Așa cum e 'ntre dâșii o sacră învoială.

O știm cu toții. Fapta e doar spre cinstea ei,
A singurei ce are un drept de stăpânire,
Și-a noastră...

PAZNICUL I.

Însă între un om și haina ce
O poartă de acasă, rămâne legătura,
Și 'n ea e o putere, iar, dacă te îmbraci,
Din fală ori din silă, căci nu e osebire,
În haina ce nu-i dată s'o porți și tu, atunci,
Ea nu duce cu dânsa putere de-o potrivă...

PAZNICUL II.

Dar te-am oprit, povestea când stai să ți-o sfârșești.

PAZNICUL I.

Și-așa, când vânătoarea era în toi, furtuna
Veni și de pe capul lui cel infierbântat
Fură tiara...

PAZNICUL II.

Semnul e rău. Așa se 'ntâmplă,
Cum scrie 'n cartea veche a domnilor de-aici,
De câte ori o moarte de rege e să fie...
O spun bătrânii cari așa au apucat...

PAZNICUL I.

Ce spun bătrânii nouă ni e de 'nvățătură...
Dar semnul e mai sigur și prin ce a urmat...
Tiara lui se duse pe-aripa vântului,
Nu ca o jucărie ce zboară prin văzduh,
Ci ca un glonț pe care țintașul îl îndreaptă
Cu sigura lui artă acolo unde vrea,
Mănată de furtuna aceia neinvinsă,

S'a dus spre cimitirul bătrânilor monarhi
Acolo unde osul lor sfânt se sfarmă 'n țărnă
Și ultima din pietre o a încununat.

PAZNICUL II.

Sinistră prevestire ! Țl chiamă Dariu însuși...

PAZNICUL I.

Țl chiamă el... S'o credem... Nu-l lasă pe pământ...

PAZNICUL II.

Și-atunci Roxana ?..

PAZNICUL I.

Cine știe ce o așteaptă ?

Auzi din nou cum strigă ostașii lui cei vechi.
Nu e nicio putere ca să-i mai stăpânească.
Mâni ei vor fi aice stăpânii...

PAZNICUL II.

Vai de noi !

De toată lumea asta ce-o să li-ajungă pradă !

PAZNICUL I.

Un zgomot înlăuntru... Prietene 'ndărăt ?

Scena a II-a.

ROXANA (*însălmântată*). O PRIETENĂ.

PRIETENĂ.

Oprește-te, regină, din fuga 'nspălmântată !
Grozav e cel de care voința-ți te-a legat :
Nimic din frumuseța asemenea cu zeii,

Din chipul lui Apollon elenicul in el...
 M'am speriat eu insumi văzând cum se trudește
 De moarte, și aceiași pornire m'a cuprins
 Să nu mai stau o clipă în fața agoniei...
 Aveam tot dreptul... Mie îmi e doar un străin
 Și până ieri un dușman... Muri logodnicul
 De sabia acestor năvalnici vagabonzi...
 Dar mila mă cuprinse de cel fără de rude,
 A cărui mamă este departe 'n țara ei
 Și cei mai buni prieteni nu stau pe lângă dânsul,
 Și-aș fi rămas, ca 'n chinul ce-l zbuciumă să vârs
 Pe buzele-i uscate un strop de alinare...

ROXANA.

O, nu-mi vorbi... Icoana de spaimă o am
 Tot amenințătoare în fața ochilor.
 O, nu e Alexandru pe care l-am iubit.
 Au pus în loc pe altul: de el îmi este frică...
 Ce frică, zei! Spre buna lumină du-mă tu...
 Mi-e sufletul în prada acestui întunec
 Al bolii și al morții, și nu-l pot suferi...
 Grozav e ce se zbate în sufletu-mi acum...

PRIETENA.

Dar, ca și la aceia din cari a venit
 Acest om ca să strice întreag' alcătuirea
 A monarhiei noastre de-atâtea mii de ani
 Și să sfârșească astfel prin voia zeilor,
 O datorie este mai mare ca orice
 Ni-aduce tulburare în gânduri și în inimi:
 Prin taina nunții sacre te-ai întovărășit
 Cu el și până 'n clipa din urm' a vieții sale
 Datoare ești alături de dânsul să rămâi.
 Întoarce-te, Roxană, auzi-l cum te cheamă
 În urletul durerii supreme... Poți fugi

Când glasul suferinții cu-atâta desperare
Reclamă pe aceia ce este trup al lui
Și suflet împreună cu-al lui nemernic suflet!

ROXANA.

Nu, nu, tu nu știi legea de care eu mă țin,
Fiind coborâtoarea strămoșului Hystaspe.
Tu ești Babiloneană și v'ați obișnuit
Durerea omenească măsură să vă fie.
Vă chiamă, și spre dânsa îndată alergați.
Frumoasă este mila de oameni ce te face
Să-mi dai un sfat pe care eu nu ți-l pot urma.
La noi, Persanii, alta e prima datorie,
Și mai ales la cea ce sânt din neam regal:

(apăsăsat și solemn.)

Să fim curați, iar moartea-i un act profan și spûrcat
Plecăm cu sfântă groază, fugari din calea lui.
De este un părinte, un frate ori chiar fiul,
De este soțul care ales de noi a fost,
Același lucru este ; aceeași pângărire
Ni e împiedecată prin sacre rânduieli.
Sfânt este doar mormântul, nu patul chinului
Din urmă 'n care zeii cei răi s'au adunat
Și fac să se coboare atâta suferință
Cât este de nevoie păcatele-a spăla...
De ei mă tem... Osânda nu pot s'o ieau asupra-mi.
Eram o credincioasă a legii părintești,
N'a fost zi la altare să nu-mi aduc eu ruga,
Le-am coperit cucernic cu proaspetele flori,
Păstrat-am fecioria mea astfel, fără pată :
De ce să mi se ceară cu ce datoare nu-s ?
Cu zeul Alexandru eu doar am fost unită
Și omul Alexandru, murind, nu-i soțul mieu...
Zadarnic se încearcă acum și preoții...

Scena a II-a.

PREOȚII (*sosesc*).

PRIMUL PREOT.

Crezi tu că pentru-acesta noi ne-am putea ruga?
E prin căsătorie de sigur domnul nostru
Și datoria este să-i stăm într'ajutor,
Dar, vai, cu câte lacrimi plătit-am fapta care
L-a pus aici în scaun spre a ne cârmui
Oricum, cu alte rosturi decât sânt ale noastre.

AL DOILEA PREOT.

În legea noastră nu e nimica prevăzut
În ceia ce privește și neam și patrie.
Și, de ar fi să fie așa, oare sântem
Legăți de dinastia persană? Nu e oare
Și 'ntr'însa cucerire și silă peste noi?
Ori poate ea invie moșia noastră veche
Și oameni de un sânge cu noi ne cârmuiesc?
Așa-i că nu? Și totuși noi i-am primit, și, astfel,
Stau două legi alături: a noastră, din străbuni,
Și-a lor, ce se închină doar soarelui, și-atâta:
O rugă către raza lui sacră 'n zori de zi,
Pe când ni-i sfânt întregul cer după datină.
Acesta care moare aici, și-a părăsit
Religia-i întreagă și ni-a adus ofrande
De vite și mirezme în fiecare zi.
De ce în suferința lui cea făr' de păreche
Noi l-am uita, când însăși soția lui o vezi
Cum pleacă de la dânsul, cu frica ei persană
De tot ce-i întunec și moarte prin dureri?

ÎNȚĂIUL PREOT.

Să facem deci o slujbă de singură 'ncercare.

Dar, zeii din pustie de-și cată prada lor,
Nu este o putere pe lume să-i gonească.
Ferească-ne de ura lor zeii noștri buni,
Din mila căror viața ni este hărăzită!...

(Începe rugăciunea.)

Mardûc, zeu vechiu prin care țăriile se țin
Și care porți pe umeri a lumii sarcină,
Tu care în luceferi lucești și orice stea
Se prinde în cununa divinității tale,
Tu care din nomolul de lut ne-ai înălțat
Ostaș cu lanța de-aur, ce birui șarpele
Ce 'n trupuri se ascunde și sugă vлага lor,
Victorios protivnic al celor nevăzute,
Al urilor zăcute și-al crudei răsbunări,
Răspânditor de raze și de-orice mângâiere,
Tu care dai oricărui căit iertarea ta,
Desființezi păcatul ce a căzut asupra-i,
Și-l faci iar alb să fie curat, neprihănit,
Îndură-te de omul ce zace 'n astă Curte
Străină, unde nimeni nu stă în jurul lui.
A fost viteaz și mândru: o lume-i sta 'n genunche,
La semnul lui mulțimea ostașilor zbura
La luptă cu credința în sigura ispravă:
N'a fost un om în stare să frângă voia lui.
În el o întrupare a voastr'am cunoscut-o:
A zeilor spre cari acuma ne rugăm.
Dar au venit de-odată puteri intunecate,
Au rupt în el voința cea tare de-a trăi.
O taină fioroasă acuma-l stăpânește
Și niciun vrăciu nu poate un leac a-i dărui.
De el atârnă însă întreaga dăinuire
A 'mpărăției care la el a fost trecut,
De sigur tot prin voia ta cea nebiruită:
De moare el, deșertul trimete hoții lui
Și 'n praf se vor preface și temple și palate,
Ai săi, Macedonenii, așteapt' atâta spre

A smulge și puținul ce-am mai putut s'ascundem
 De pofta nesfârșită a lor, până acum...
 De el atârnă toate, și cinstea voastră însăși,
 Căci cine la altare vi s'a mai închina,
 Când și el se va duce la câmpul gropilor
 Regale unde-l chiamă ai lui înaintași?..

AL DOILEA PREOT.

Îl scapă deci, o doamne, și dă-ni-l iar puternic
 Ca să ne stăpânească supt ocrotirea sa,
 Căci nu se află altul asemenea cu dânsul,
 În mândra conștiință de rostul său mareț
 Și nici în vitejie, nici în evlavie.

ÎNTĂIUL PREOT.

Iar tu, Baal, al cărui nume s'a dăruit
 Cetății minunate ce-altar îți este ție
 Și glorie acestui popor babilonian,
 Legat pentru vecie de sacra-ți glorie,
 Tu cel ce faci din piatră și lut lăcaș de zei
 Primind în el pe ceia ce-ți sânt supuși doar ție,
 Și 'ngădui în palate pe domnii de pământ
 Ce nu-s decât o umbră a măreției tale,
 Tu, ctitorul cel mare și veșnic, ce ridici
 Și zidurile rupte de dușmani și de vreme,
 Fă iarăși să se simtă că ești ocrotitor
 În locul ce îți este lăcașul dăinuirii.
 Împiedecă s'ajungă cenușă și moluz
 Aceste 'nalte turnuri, aceste săli bogate,
 Și-atâta bogăție ce-aici s'a adunat.
 Comoara lor se cere a fi adăugită
 De regi cu coborârea dreaptă din cei bătrâni,
 La cari prin Roxana s'adauge acesta
 Ce duce cu dușmanii zei lupta lui cea grea
 Și nu poate el singur să aibă biruința...

AL DOILEA PREOT.

Și voi, toți cei ce ruga noastră n'o ați răspins
 Din zi în zi, de-a lungul atâtor secole,
 Veniți și voi în sprijin și-aripile 'ntinzând
 Asupra celui care cu moartea se frământă,
 Îl faceți să înfrângă puterile drăcești...

(Se aude din cămara lui Alexandru un mare strigăt.)

PREOTUL ÎNTĂIU.

Ce glas! În el nu este o binecuvântare
 Cum am cerut-o...

PREOTUL AL DOILEA.

Nu e decât durerea lui...

PREOTUL ÎNTĂIU.

Dar el nu e în stare să scoat' astfel de strigăt
 De care tot palatul acuma răsună,
 Și 'n care se îmbracă mânia zeilor
 Spre cari nicio cale nu o putem afla...
 Auzi, din nou se 'nalță spre noi același blăstăm...
 E vremea ca, pe dèmoni mânându-i înapoi,
 Cu mâna ridicată spre cerul ocrotirii
 Divine, noi spre templu să mergem spre-a spăla
 Tot ce-a putut să treacă profan asupra noastră...
(Preoții se retrag grăbit.)

Scena a III-a.

STRĂJERII.

PRIMUL STRĂJER.

Se duc... Cu ei speranța din urmă a perit...
 Avem doar datoria să ni păzim regina

Într'insa se cuprinde de-acum Imperiul tot...
 Și mai ales de jafuri noi să-i ferim palatul!

(*Pausă.*)

Să fie oare ceasul din urmă, căci aud,
 Pe când se plânge 'nuntru durerea părăsită,
 Picioare ce se 'ndreaptă grăbite către noi.
 Tu ține-ți lanța gata și sprijine-te 'n ușă.
 Eu chem să se adune ostași spre a păzi
 Comorile ce veacuri aici le adunară...

Scena a IV-a.

ACEIAȘI, GELLA.

STRAJERUL II.

Oricine-ai fi, oprește-ți un pas nesocotit.
 Aici se-ascunde taina măririlor divine
 Și-oricine îndrăznește să intre-i fulgerat:
 Pe patu-i de durere se stinge Alexandru...

GELLA.

Dar sânt doar o femeie și-l caut chiar pe el...

STRAJERUL I.

Femeie?.. Nu-i femeie să poat' aici pătrunde.
 Decât dacă Roxana prietenă și-o iea,
 Iar tu, după veșmântu-ți pari o Macedoneană.

STRAJERUL II (*împăciuitor*).

Acuma ni-i palatul de moarte profanat.
 Ea nu vine cu arma și nici cu vre-o jignire
 Spre cel ce nu mai are prieten pe pământ,
 Când zeii cei sălbateci îl zbuciumă în chinuri.
 De ce n'ar fi, de milă măcar, să 'ngăduim

Ca ea să-i ducă poate o veste neștiută,
Ce i-ar închide ochii, o clipă 'nseninați?

(Către Gella.)

Ascultă tu, acolo e însuși Alexandru.
Perdeaua dă-o 'n lături, el ți s'a 'nfățișa
Astfel cum poate boala să-i mai îngăduie.
De-aduci cu tine-o vorbă mai bună, poți s'o spui,
Iar noi din depărtare vom fi străjeri și marturi.

(Se retrag.)

Scena a V-a.

GELLA, ALEXANDRU.

*(Gella înaintează în genunchi spre Alexandru,
întins în patul de suferință.)*

O doamne-al țării mele, de ce ne părăsești?
De ce 'n străine locuri te dai peirii pradă?
De ce nu vii în mijloc de oaste să invii
Ca 'n zilele mării și-a' biruinților?
De ce rămâi în mâna acelor ce-au furat
Poporului cu care făcuși minunile
Pe cel ce către slava eternă ne-ai suit?

(Tăcere.)

Aștept cuvântul care-ar aduce mângâiere..
N'auzi? Așa de iute puterea ți-o au luat
Cu vrăjile în care trăim de-atâta vreme?
Cu inima-ți plecat-a Roxana, părăsind
Chemarea ce oricare femeie din mulțime
O are către-acela ce este soțul ei?

(Aceași tăcere.)

Ascultă-m' Alexandre, îndură-te și-ascultă!
Nu-i graiul ce se 'ndreaptă spre tine asprul glas
Al celor ce de-atâta timp se tot plâng de tine
Că i-ai urât cu totul și i-ai îndepărtat

Cu-atâta nesimțire, ca să te dai ca pradă
 Acelor cari astăzi pustiu te-au părăsit
 Aice, în palatul ce-așteaptă jaf și moarte...
 Ascultă-mă! În lupte adesea m'ai găsit:
 Ți-am stat doar înainte în ceasurile grele,
 Ceream asupra-mi moartea spre a te ocroti.
 Aici în piept am rana ce-a fost menită ție...
 Credeai că e un tânăr ostaș inebunit
 De-atâta vitejie ce 'n tine se 'ntrupase.
 Ci nu, între ostașii bărbați, te-am urmărit
 Eu ceia ce acasă o crezi: roaba cea veche,
 – Căci roabe noi destule de mult ți-ai câștigat –,
 Nu a mărimii tale de domn, căci liberă
 Și din regească viță și eu mă trag, ci doar
 Prin inima 'nchinată cu dor ție, o sclavă
 Cu tot ce se cuprinde într'insa iubitor.
 Te chiamă Gella, care o știi tu, Alexandre.

ALEXANDRU (*pierdut*).

Da, Gella... Sună fluier de stână sus în munți
 Și oile s'adună... Fugiți, o zei ai morții!..
 Nu vreți? Nu vreți? O clipă mai dați-mi să aud
 Vorbind așa cum graiul la noi acasă sună...
 Vin turmele de vale... Și câinii latră scurt
 Să dea înștiințare acelor ce așteaptă
 Și peste tot se 'ntinde ca un descântec sfânt.
 Într'un cerdac cu scoarțe de preț stă Olimpiada...
 Avu un fiu, și-acela-i departe... Nu sânt eu!..
 Pe mine răsbunarea acestor zei mă ține...
 Am fost doar Alexandru, – o, prea mult pentru ei...
 Acum mi se arată toată nimicnicia...

(*Pausă.*)

Apropie-te, ochii miei nu mai pot vedea
 Decât doar umbre care prin aier lunecă...

(*Pausă.*)

Și zici că tu ești Gella?.. Cum nu te-am cunoscut
Din vreme, ca să caut la tine ajutorul?
Acuma mor... Sânt zeii de-aici ce măucid..
Osânda lor din lumea aceasta mă gonește.

GELLA (*energic*).

O, nu, ci te rechiamă cei cari i-ai uitat:
Ei te iubesc: de-aceia ei nu pot să te ierte.

ALEXANDRU (*tot mai stâns*).

Aud cântări de moarte ce cresc în jurul meu.
De sânt ei, magii cari prohodul mi-l încearcă,
Nu vreau s'aud un sunet străin... Eu nu-s al lor..
Tu mă desleagă, Gello, de ce-am jurat odată.
Al vostru sânt și-acuma, o, zeii miei cei vechi!
Să-mi cânte 'n clipa 'n care eu mă desfac, o doină..

GELLA (*începe doina.*)

ALEXANDRU (*sfârșind.*)

Așa, așa... Ce bine-i în pace să adorm
Cu ei, cu tine, Gello, și-acum – cu mine însumi!

TABLA ACTELOR

	Pag.
Actul I-lu	5
Actul al II-lea.	17
Actul al III-lea	31
Actul al IV-lea	45
Actul al V-lea	61

Așezământul tipografic
„Datina Românească”
Vălenii-de-Munte
(Prahova)

15 lei